

Okul Psikolojik Danışmanlarının Okulda Adalet Algıları ve Hak Savunuculuğu Görevlerine İlişkin Farkındalıkları

Sinem TARHAN*

Atıf için:

Tarhan, S. (2022). Okul psikolojik danışmanlarının okulda adalet algıları ve hak savunuculuğu görevlerine ilişkin farkındalıkları. *Journal of Qualitative Research in Education*, 29, 33-55, doi: 10.14689/enad.29.2

Öz: Bu çalışma okul psikolojik danışmanlarının okulda adaletin üç bileşeni olan dağıtım, etkileşim ve süreç adaleti bağlamında okuldaki hak savunuculuğu görevlerine ilişkin farkındalıklarını belirlemek amacı ile yapılmıştır. Durum çalışması deseninde yapılan araştırmanın çalışma grubu ölçüt örnekleme ve maksimum çeşitlilik yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Orta öğretim kurumlarında görev yapan 14 okul psikolojik danışmanı ile çalışılmıştır. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmış, içerik analiz yoluyla incelenmiştir. Bulgulara göre, okul psikolojik danışmanları yönetici ve öğretmenlerin demokratik tutumları oranında okul ortamlarını adaletli olarak nitelendirmektedirler. Öğrenciler okuldaki kayırmacı, önyargılı tutumlar, sağlıksız iletişim ve aldıkları notlar gibi çeşitli konularda şikayetlerini dile getirmektedir. Öğrenciler haksızlığa uğradıklarında kızgınlık mutsuzluk, çaresizlik gibi duygusal tepkiler yanında öğretmenlere, okul eşyalarına ya da kendilerine yönelik saldırgan tepkiler de göstermektedir. Okul psikolojik danışmanları adaletsiz durumla karşılaşan bir öğrenciyi duygularını paylaşıp rahatlaması, hakkını araması ve öğretmeni ile konuşması için desteklemektedir. Adaletsiz bir durumla karşılaşan öğrencinin kendi hakkını savunması gerektiğini düşünen okul psikolojik danışmanları, sorunların çözümü için nadiren öğretmenlerle görüşme yoluna gitmektedir. Öğrencilerin yaşadıkları mağduriyetleri gidermek için çaba harcayan okul psikolojik danışmanlarının, hak savunucu olmak yerine arabulucu olmayı daha işlevsel buldukları söylenebilir. Sonraki çalışmalar için özel okul - devlet okulu bağlamında yapılan hak savunuculuğu çalışmalarının karşılaştırılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Hak savunuculuğu, okul psikolojik danışmanı, okulda adalet

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi:
05.08.2020
Düzeltilme Tarihi:
29.06.2021
Kabul Tarihi:
05.10.2021

Makale Türü

Araştırma

©2022 ANI Yayıncılık. Tüm hakları saklıdır.

* Sorumlu Yazar: Bartın Üniversitesi, Türkiye, snmtarhan@bartin.edu.tr

Giriş

Öğrencilerin uyumunu ve başarısını artırmak amacıyla okullarda psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) çalışmalarına duyulan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Buna karşın okul psikolojik danışmanlarının okuldaki konumları, rol, görev ve sorumluluklarına ilişkin tartışmalar da artarak devam etmektedir. Okul psikolojik danışmanları hizmet alanları kapsamında oryantasyon, psikolojik danışma, çevre ve veli ile ilişkiler, bireyi tanıma, müşavirlik, araştırma geliştirme, izleme ve değerlendirme, yöneltme-yerleştirme ve bilgi toplama hizmetlerini yürütmektedir (Yeşilyaprak, 2013). Bunların yanında okul psikolojik danışmanlarının 21.yy okullarında farklı görevleri olması gerektiği, öğrencilerin akademik başarılarının önündeki engelleri kaldırmak için çaba göstermeleri, okulun değişim ve gelişimi için proaktif liderler ve savunucular olarak mevcut görevlerinin ötesine geçebilmeleri gerektiği ileri sürülmektedir (House ve Sears, 2002). The Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs (CACREP) (2019) temel standartlarında okul danışmanlarının, öğrencilerin akademik, kişisel -sosyal ve kariyer gelişimlerini engelleyen durumlar kadar toplumsal, çevresel ve kurumsal fırsatları anlayacak bilgi ve beceriye de ihtiyaç duydukları ifade edilmiştir. Okul psikolojik danışmanlarının güçlü bir kişisel / profesyonel alanları, iyi düşünülmüş vizyon ve misyonları, tanımlanmış rolleri ve bu rolleri yerine getirebilmek için hazırlanmış programları olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu rollerden biri de hak savunuculuğudur.

Hak savunuculuğu; psikolojik danışmanın, danışanın iyi oluşu önünde engel teşkil eden kurumsal veya dışsal koşulları ortadan kaldırmaya veya azaltmaya yönelik yaptığı mesleki etkinlikler olarak tanımlanır (Toporek ve Liu, 2001; akt. Keklik,2010). Psikolojik danışmanların, danışanları ile empati kurarak sosyal değişim için kullandıkları bir güçlendirme stratejisi (Green, McCollum ve Hays,2008) olan hak savunuculuğu American School Counselor Association (ASCA) Modeli'nin (ASCA, 2012) ana temalarından biridir. Okul psikolojik danışmanları, öğrencilerin başarılarını engelleyen her türlü sistemsel engelin ortadan kaldırılması, öğrencilerin programlardan en üst düzeyde yararlanabilmesi ve bu konuda gerekli politikaların oluşturulması gibi amaçlar çerçevesinde öğrencilerin hak savunuculuğunu üstlenmelidir (ASCA, 2012; House ve Martin,1998). Hak savunuculuğu, psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) çalışmalarının ilkeleri arasında yer alan "PDR hizmetleri tüm öğrencilere yöneliktir, her birey eşsizdir, her birey saygıya değerlidir" gibi ifadelerin doğal sonucu (Erkan,2017), empatik olmanın da gereğidir (Lewis, Ratts, Paladino ve Toporek, 2011).

Hak savunuculuğu yoksul ve dezavantajlı öğrencilerle diğer öğrenciler arasındaki başarı farkı yaratan engelleri ortadan kaldırmaya odaklanır (House ve Martin, 1998). Okul psikolojik danışmanları açısından bakıldığında hak savunuculuğu dezavantajlı grupların haklarının savunulması ve eğitimsel eşitliğin sağlanmasına yönelik etkinlikleri içerir (Erkan, 2017). Çünkü cinsiyet, dil, etnik köken, sosyal sınıf, cinsel yönelim, engel durumu, aile yapısı gibi bazı özellikler nedeni ile dezavantajlı olan öğrenciler okulda sosyal uyumsuzluk ve akademik başarısızlık yaşayabilmekte, ayrımcılığa maruz kalabilmektedir. Okul psikolojik danışmanlarının hak savunuculuğu faaliyetleri bu

öğrencilerin okuldaki hizmetlerden eşit olarak yararlanmasını (Bailey, Getch ve Chen-Hayes,2003), kişisel ve mesleki olarak geleceğe daha iyi bir şekilde hazırlanmasını kolaylaştıracaktır. Hak savunuculuğu hizmetleri öğrenciler kadar aileleri de kapsamalıdır. Çünkü aileler eğitim ve farkındalık düzeylerinin yetersizliği, yoksulluk, ilgisizlik gibi sebeplerle çocuklarının haklarını savunabilecek durumda olmayabilirler. Bu nedenle okul psikolojik danışmanları; öğrencilere ve ailelerine, okul görevlilerine taleplerini nasıl iletebileceklerini öğretmek bürokratik sistemle ilgili sorunlarında yardımcı olabilir, ailelere özel ders, kurs vb. fırsatlar konusunda bilgi vererek çocuklarının akademik başarısı için destek sistemlerine nasıl ulaşabileceklerini öğretebilirler (House ve Hayes, 2002),

Trusty ve Brown (2005) hak savunuculuğu yapabilmek için gerekli bilgi, beceri ve tutumdan söz etmektedir. Hak savunuculuğu çalışmalarında kullanılacak bilgiler; kaynağın bilgisi (insan, program, kurumlar, STK vb.), sistem bilgisi (okul kuralları, bireylerin ve ailelerin yasal hakları, okul danışmanlarının kendi rol ve sorumlulukları), çatışma çözme bilgisi (süreçte karşılaşılabilecek anlaşmazlık ve çatışmalar ile başa çıkmak ve sorunlara bütüncül olarak bakabilmek için gerekli olan bilgi) ve sistem değişimi bilgisi (sistem ve alt sistemler ile bunların nasıl işlediği ve nasıl değişebileceği) olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. Hak savunuculuğu için gerekli beceriler; iletişim, işbirliği, problemi anlama ve çözme olarak sıralanmaktadır. Bu bilgi ve beceriler doğrultusunda oluşan tutumlar ise hak savunuculuğu rolünün farkında olma, özerk düşünebilme ve davranabilme, empatik olabilme, ihtiyacı olanların haklarını savunabilme için risk alabilme olarak sıralanmaktadır. Gültekin'e (2004) göre de bir okul psikolojik danışmanının kendi önyargılarının, hizmet vereceği gruplara karşı olumlu/ olumsuz duygularının farkında olması ve bu yönde eğitim alması sunacağı hak savunuculuğu hizmetinin daha objektif ve etkili olmasını sağlayacaktır.

Son yıllarda etkili olmaya başlayan çok kültürlü danışmanlık yeterlilikleri okul danışmanlığını etkilemiş ve hak savunuculuğu uygulamalarını ön plana çıkarmıştır (Toporek, Lewis ve Crethar, 2009). Sosyal adalet yaklaşımının bir ürünü (Holcomb-McKoy, 2007, akt. Erkan,2017) olan sosyal savunuculuk, bir bireyin ya da grubun yararı için adaletsizlikleri gidermek veya koşulları iyileştirmek için eylemde bulunması gerektiği inancına dayanır (House ve Martin,1998). Farklı gruplarla çalışan okul danışmanlarının bu grupları anlayabilmek için sosyal adalet anlayışına bağlı olmaları gerektiği, sosyal adaletin danışan danışman arasındaki ilişkiyi güçlendiren bir strateji olduğu ileri sürülmektedir (Green, McCollum ve Hays,2008). Sosyal adalet kavramı örgüt adaletini (Greenberg,1987, akt. Cropanzano ve Greenberg, 1997), örgüt adaleti de okul ve sınıf adaleti kavramlarını gündeme getirmiştir (Kepekçioğlu,2015). Sonuçlara veya öğretim bağlamında ortaya çıkan süreçlere ilişkin adalet algısı olarak tanımlanan sınıfta adaletin (Chory-Assad ve Paulsel, 2004), dağıtım, süreç ve etkileşim adaleti olmak üzere üç boyutu vardır (Paulsel ve Chory- Assad, 2005). Dağıtım adaleti; gelir, ödül ya da fırsatların dağıtımında eşitliği, süreç adaleti; yöneticilerin kararlarının bireye, zamana ve ortama göre değişmemesini, etkileşim adaleti ise tüm bireylerle ilişkilerin eşitlik çerçevesinde yürütülmesini ifade eder (Colquitt, Greenberg ve Zapata-

Phelan, 2005). Bu bağlamda öğrencilerin okulda karşılaştıkları adaletsiz durumlarla mücadele edilmesinde hak savunuculuğu görevi önemlidir.

Hak savunuculuğu Türkiye’de üzerinde çok az durulan bir kavramdır. Bununla birlikte, sık sık değişen müfredat, sınav ve eğitim sistemleri, engelli öğrenciler, üstün yetenekliler, mevsimlik işçiler, özellikle kız çocukların eğitim almalarının önündeki engeller, çalışan çocuklar, iç ve dış göçler, mülteciler gibi değişkenler göz önüne alındığında okul psikolojik danışmanlarının hak savunuculuğu görevlerinin ne kadar önemli ve gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır. Kağnıcı (2017) okul psikolojik danışmanlarının mülteci çocuklarla etkin bir şekilde çalışabilmek için çok kültürlü psikolojik danışma ve hak savunuculuğu yeterliklerine sahip olması gerektiğini ileri sürmüştür. Gültekin (2004) hak savunuculuğunu bütün gruplar için verilmesi gereken bir hizmet olarak görmekle birlikte özellikle dezavantajlı gruplar açısından fırsat eşitliğinin sağlanmasında önemli olduğunu belirtmektedir. Demokratik bir toplumda eğitimde eşitlik tüm çocukların özellikle de eğitime ulaşmada sorun yaşayan yoksul ve azınlık gruplardan gelen öğrencilerin geleceğe daha iyi hazırlanmalarında önemlidir (House ve Martin, 1998). Hak savunuculuğu farklı özellikteki bireyler için esnek ve alternatifli eğitim olanakları sunarak (Svec,1987; Stone ve Clark,2001) öğrencilerin okulu bırakma oranlarının azalmasını sağladığı için kurumsal ve bireysel düzeyde sunulan önleme programlarının temel bileşenlerinden biri olarak kabul edilir (Berkowitz ve Chwast,1971, akt. Svec,1987). Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik derneği tarafından hazırlanan “Okul Psikolojik Danışmanı Meslek Standartları”nda (MYK, 2017) meslek elemanından beklenen tutum ve davranışlardan biri olarak “Mesleki konularda ve danışan haklarında savunucu olmak” maddesinin yer alması hak savunuculuğu kavramının tanınması ve işlevsel hale gelmesi açısından önemlidir. Ayrıca Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde hazırlanan “Rehberlik Hizmetleri Plan Hazırlama Kitapçığı”nda (2018) hak savunuculuğun destek hizmetler kapsamında yer almaktadır. Bu durum okul PDR servisi çalışmalarında hak savunuculuğunun gittikçe daha belirgin bir yer alacağı şeklinde yorumlanabilir.

Bu araştırmada orta öğretim kurumlarında görev yapan okul psikolojik danışmanları ile çalışılmıştır. Orta öğretim öğrencileri gelişimsel özellikleri göz önüne alındığında, bilişsel, duygusal ve sosyal açıdan kendini bulma ve kanıtlama çabası içinde olan, hak, adalet konularına duyarlı, sorgulayan, araştıran, meslek seçme ve geleceğini planlama sürecinde olan bireylerdir. Bu nedenle ortaöğretim kurumlarında okul psikolojik danışmanlarının hak savunuculuğu görevlerine daha fazla ihtiyaç duyulduğu düşünülmüştür. Yurt içi alanyazın incelendiğinde okul psikolojik danışmanlarının hak savunuculuğu konusunda az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Gültekin (2004) okul psikolojik danışmanlarının savunuculuk rolleri hakkında bilgi verirken, Nazlı (2007) okul psikolojik danışmanlarının değişen rollerine değinmiştir. Keklik (2016) hak savunuculuğu kavramını, hak savunuculuğunun tarihini ve ACA tarafından yayımlanmış olan hak savunuculuğu yeterliklerini tanıtmıştır. Köse (2015) okul PDR hizmetlerindeki paradigma değişimi ve okul psikolojik danışmanın liderlik rolü üzerinde durmuş, Gökmen (2020) okul psikolojik danışmanlarının hak savunuculuğu bağlamında yaptıkları çalışmaların kapsayıcı eğitim açısından önemine dikkat çekmiştir. Alan yazında okul psikolojik danışmanlarının hak savunuculuğu görevlerini

kendi görüşleri doğrultusunda inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Bu araştırma hak savunuculuğu görevinin okul psikolojik danışmanlarının bakış açısı ile incelenmesi ve bu incelemenin okuldaki adalet kavramı çerçevesinde yapılması açısından önemlidir.

Araştırmada okuldaki adalet temelinde okul psikolojik danışmanlarının hak savunuculuk görevlerine ilişkin algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Okul psikolojik danışmanlarının okul ortamlarının adil oluşuna ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Okul psikolojik danışmanlarının öğrencilerin yaşadıkları haksızlıklar karşısındaki tutumları nasıldır?
3. Okul psikolojik danışmanlarının hak savunuculuk görevine ilişkin farkındalıkları nasıldır?
4. Okul psikolojik danışmanlarının hak savunuculuk görevine ilişkin bakış açıları nasıldır?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilen toplanması, bu süreçte araştırmacının rolü ve verilen analizi hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırma Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Gerçek yaşamın, içindeki bir ya da birkaç durumun araştırılması (Yin,2009, akt. Creswell, 2018) olan durum çalışması öznel bir durumun belirlenmesi ile başlar. Zaman yer ve parametrelerle sınırlandırılan durum (Creswell, 2018)., bilgi toplamada kullanılan görüşme, gözlem ve belgelerin analizine dayanır (Denzin ve Lincoln,1998). Çalışma araştırmacının durumdan çıkardığı genel anlam çerçevesinde vardığı sonuçlarla tamamlanır (Creswell, 2018). Durum çalışmaları, 'nasıl' ve 'niçin' sorularını temel almakta, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayın derinlemesine incelenmesine olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimşek 2011). Bu çalışmada ortaöğretim kurumlarında görev yapan okul psikolojik danışmanlarının okulda yaşanan adaletsiz durumlara ilişkin algıları, hak savunuculuğu konusundaki görüşleri ve yaptıkları hak savunuculuğu çalışmaları kendi sınırları içinde belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yöntemi, araştırmacı tarafından belirlenmiş ya da önceden hazırlanmış bir dizi ölçütü karşılayan

durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada ortaöğretim kurumunda çalışıyor olmak ve okulunda hak savunuculuğu yapıyor olmak ölçüt olarak belirlenmiştir. Okul psikolojik danışmanlarının hak savunuculuğu yapıp yapmadıkları daha önceden okullarda okul danışmanları, öğretmenler ve idarecilerle yapılan çalışmalar ve gözlemler neticesinde tespit edilmiştir. Maksimum çeşitlilik örneklemede ise amaç görece küçük bir örneklem oluşturarak bu örnekleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Bu çalışmada farklı türdeki (Anadolu lisesi, fen lisesi, mesleki ve teknik lise, imam hatip lisesi vb) ortaöğretim kurumlarında görev yapan okul psikolojik danışmanlarına ulaşılmıştır. Söz konusu okul türleri öğrencilerin akademik başarısı, motivasyonu, öğrenci velilerinin ekonomik, sosyal, kültürel düzeyi ve okul iklimi olarak çeşitlilik göstermektedir. Böylece okullarda yaşanması olası adaletsiz durumlar ve bu adaletsizliklere yönelik sergilenen hak savunuculuğu faaliyetleri konusunda ayrıntılı bilgi alınabileceği düşünülmüştür. Çalışmaya 8'i kadın 6'si erkek olmak üzere toplam 14 okul psikolojik danışmanı katılmıştır. Kıdemleri 1 yıl ile 24 yıl arasında değişen katılımcıların kimliklerini gizli tutmak amacıyla okul isimlerine ve türlerine yer verilmemiş okul psikolojik danışmanları RPD1, RPD2.... olarak kodlanıp görüşleri sıralanmıştır. Araştırma için araştırmacının görev yaptığı üniversiteden etik kurul onayı alınmıştır (2020- SBB-0016 nolu karar)

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yüz yüze görüşme yapılarak toplanmıştır. Okul psikolojik danışmanlarına açık uçlu sorular sorulmuş, ayrıntılı olarak cevap verebilmeleri için sondaj sorularından yararlanılmıştır. Görüşme sorularını oluşturabilmek için okuldaki adalet ve hak savunuculuğu konularındaki alanyazın taranmış, PDR alanında uzman olup aynı zamanda hak savunuculuğu ve sınıf adaleti konularında çalışmalar yapan bir akademisyenden ve nitel çalışmalar yapan bir ölçme değerlendirme uzmanından görüş alınmıştır. Soruların anlaşılabilirliğini test etmek amacıyla önce bir okul psikolojik danışmanı ile görüşme yapılmış, soruların açık ve anlaşılır olduğu tespit edilerek asıl uygulamaya geçilmiştir. Görüşme formunda, katılımcıların demografik bilgilerine yönelik sorular dışında beş görüşme sorusu ve iki sondaj sorusu kullanılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılması amaç katılımcıların herhangi bir kısıtlama olmadan ayrıntılı cevap verebilmelerini sağlamaktır. Okul psikolojik danışmanlarından randevu alınarak gerçekleştirilen her bir görüşme yaklaşık 30 dakika sürmüştür, görüşmeler katılımcıların bilgileri ve izinleri doğrultusunda ses kaydına alınmıştır. Görüşme soruları aşağıda belirtilmiştir:

1. Bu okulda öğrenci –öğretmen iletişimlerini (verdikleri notlar, uyguladıkları kurallar ve öğrencilerle iletişim biçimleri vb. temelinde) adil buluyor musunuz? Neden?
2. Öğrenciler haksızlığa uğradıkları şikâyeti ile size geliyorlar mı? En çok hangi konulardan şikâyet ediyorlar?
 - a. Adaletsizliğe uğrayan çocuklar nasıl tepkiler veriyorlar?

3. Siz öğrencilerin haksızlığa uğradığı durumlar gözlediniz mi? Ne tür durumlar bunlar?
4. Bir öğrenci okulda haksızlığa uğruyorsa onun hakkını kim savunmalı? Neden?
5. Okul danışmanlarının hak savunuculuğu rolleri hakkında fikriniz var mı? Bu görevi yerine getirmek ister misiniz?
 - a. Hak savunuculuğu yaptığınızda ne gibi tepkiler alıyorsunuz?

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde yapılan temel işlem birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenleyip yorumlamaktır. Verilerin analizi; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması olmak üzere dört aşamada gerçekleştirilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada 14 okul psikolojik danışmanı ile yaklaşık 7 saat süren görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin ses kayıtları bilgisayar ortamına aktarılmış, 56 sayfalık metin haline gelen kayıtlar iki kez ayrıntılı olarak incelenmiştir. Daha sonra görüşme metinleri, sorulara verilen cevaplara göre sınıflandırılmış ve düzenlenmiştir. Analizin ilk aşamasında her cümlenin kavramsal olarak ne ifade ettiği belirlenerek önce kodlar ardından kodların birbiri ile ilişkilerine odaklanılarak kategori ve temalar oluşturulmuştur. Bulguların sunumunda katılımcıların cümlelerinden doğrudan alıntılara yer verilmiş ve bulgular alanyazın dikkate alınarak yorumlanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Guba ve Lincoln (Guba ve Lincoln, 1981; Lincoln ve Guba, 1985 akt. Spencer ve Ritchie, 2012) nitel araştırmalarda inandırıcılık olması gerektiğine dikkat çekerek inanılabilirlik, güvenilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabilirlik olmak üzere dört temel kriter belirlemiştir. Creswell (2018) nitel araştırmada inandırıcılığa katkı sağlayan bazı yöntemlerden söz etmiştir. Uzun süreli etkileşim, meslektaş değerlendirmesi ve çeşitleme bunlardan bazılarıdır. Bu araştırmanın inanırılığını artırmak için bu üç yöntem de kullanılmıştır.

Yıldırım ve Şimşek'e (2011) göre nitel çalışmalarda görüşülen kişiler görüşmenin başlangıcında genellikle araştırmacı etkisine açıktır. Görüşme süresi ilerledikçe bir güven ortamı oluşur ve görüşülen kişi verdiği yanıtlarda daha samimi olabilir. Araştırmacı ile veri kaynağı arasında oluşan etkileşimin geniş bir zamana yayılması araştırma verilerinin inandırıcılığını artırır. Bu çalışmada okul psikolojik danışmanları okullarındaki odalarında ziyaret edilmiş ayrı ayrı ve ayrıntılı görüşmeler yapılarak aynı ortamda kalma süresi uzatılmış, böylece sürecin kendi doğal ortamında gerçekleşmesi sağlanmıştır. Ayrıca araştırmacının daha önce de okul psikolojik danışmanları ile birlikte çalışmalar yapmış olmasının güven ortamını güçlendirdiği düşünülmektedir. Araştırmanın planlanması ve uygulanması sürecinde biri doktor öğretim üyesi diğeri ise tez aşamasındaki doktora öğrencisi olmak üzere PDR alanında iki uzmandan destek

alınmıştır. Böylece inanırlığı arttıran meslektaş değerlendirmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Analizin doğruluğunu, gerçekliğini ve objektifliğini teyit etmek için analizci çeşitlemesinden yararlanılmıştır. Analizci çeşitlemesi iki veya daha fazla kişiye aynı nitel verilerin bağımsız olarak analiz ettirilmesi ve bulguların karşılaştırılmasıdır. Analizci çeşitlemesi tüm veri toplama işini tek bir araştırmacının yapmasından kaynaklanabilecek olası ön yargıları azaltmaya yardımcı olur (Patton,2014;560). Bu çalışmanın planlanması ve uygulanmasına destek sağlayan iki PDR uzmanı verilerin analizinde de çalışmış, böylece analizci çeşitlemesi yöntemi kullanılmıştır. Analizi yapan uzmanlar tarafından soruya en uygun cevap olduğu düşünülen ve üzerinde görüş birliğine varılan ifadeler araştırma bulgularında sunulmuştur. Böylece geçerliği sağlamak için “doğrudan alıntılara yer verilmesi” stratejisi de kullanılmıştır. Verilerin analizinde kodlayıcılar arası güvenilirliği hesaplamak için Miles ve Huberman’ın (1994) formülünden yararlanılmıştır. Miles ve Huberman’a (1994) göre kodlayıcılar arasındaki uyumun %80 oranında, Hall ve Houten’e (1983) göre ise en az %70 oranında olması araştırmacının güvenilirliği için yeterlidir. Bu çalışmada kodlayıcılar arası güvenirlığın %90 olarak hesaplanması araştırma sonuçlarının güvenilir olduğunu göstermektedir denebilir. Araştırmacının tutarlılığını sağlamak için görüşmelerde sorular benzer tarzda sorulmuş ve kayıt altına alınmıştır. Nitel araştırmalarda aktarılabirliğin sağlanması için ayrıntılı betimleme yöntemi önerilmektedir (Erlandson vd., 1993’den akt. Yıldırım ve Şimşek, 2011). Ayrıntılı betimleme “ham verinin ortaya çıkan kavram ve temalara göre yeniden düzenlenmiş bir biçimde okuyucuya yorum katmadan ve verinin doğasına mümkün olduğu ölçüde sadık kalınarak aktarılması” yaklaşımıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmada aktarılabirliği sağlamak için ayrıntılı betimleme yoluna gidilmiştir. Araştırma sürecindeki tüm veriler, alınan notlar ve yapılan kodlamalar gerektiğinde incelemeye sunulmak üzere saklanmıştır. Böylece araştırmacının onaylanabilirliği sağlanmaya çalışılmıştır

Bulgular

Bu bölümde okul psikolojik danışmanlarının okul ortamının adil oluşuna ve bu bağlamda hak savunuculuğu kavramına ilişkin görüşlerine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

1. Adaletin Savunulduğu Ortam Olarak Okul

Okul psikolojik danışmanlarından sınıfta adaletin üç boyutu olan dağıtım adaleti, süreç adaleti ve etkileşim adaleti göz önüne alındığında okullarındaki öğrenci- öğretmen iletişimleri adil bulup bulmadıklarını değerlendirmeleri istenmiştir.

Tablo 1.

Adaletin Savunulduğu Ortam Olarak Okul

Temalar	Alt temalar
Adil okul	Sağlıklı iletişim Deneyimli öğretmen Öğrenci katılımı Şeffaflık Eşitlikçi tutum
Adil olmayan okul	Ayrıcalık tanıma Önyargı/ kalıpyargı Hak edilmeyen notlar Sağlıksız iletişim Paydaşların tutum farklılığı

Tablo 1 incelendiğinde okul psikolojik danışmanlarının bir bölümünün okullarını adil bulurken bir bölümünün adil bulmadığı tespit edilmiştir. Okul psikolojik danışmanlarının büyük bölümü yöneticilerin ve öğretmenlerin tecrübeli oluşu, iletişime açık, şeffaf, tutarlı tavırları ve öğrenci katılımını desteklemelerinin okul ortamında adaleti sağladığını belirtmiştir. Sayılan bu özellikler demokratik tutumun göstergesidir. Okul psikolojik danışmanlarından bazıları doğrudan demokratik tutum ifadesini kullanırken, bazıları demokratik tutumu açıklamak için bu özellikleri belirtmişlerdir. Okul ortamlarını adil olarak değerlendiren psikolojik danışmanların cümlelerinden örnekler aşağıda sunulmuştur.

Yönetici önemli, iyi anlayışlı, demokratik, adil, akademik dilden anlayan, çocukları kendi çocukları gibi gören müdür (PDR4)

Okulumuz adaletli. Öğretmenler çok tecrübeli. Çocukla iletişim konusunda, not konusunda, kurallar konusunda belirli bir tutarlılıkları var ve o tutarlılık çerçevesinde ellerinden geldiği kadar var olan kuralları uygulamaya çalışıyorlar (PDR7).

Evet, demokratik ortam var. Öğrenci meclisi kendi yönetimi ile toplanıp karar alıyor dilekçe ile okul yönetimine müracaat ediyor, okul idaresi de reddetmiyor (PDR8).

Okul psikolojik danışmanlarından bazıları, öğrencilere ayrıcalık tanındığı, akademik olarak başarısız öğrencilere önyargı ile yaklaşıldığı, öğrenciye hak etmediği kadar bol not verildiği ya da kuralları uygulamak konusunda idarecilerle öğretmenler arasında görüş ve tutum farklılıkları olduğu için okul ortamlarını adil bulmadıklarını belirtmişlerdir. Okul psikolojik danışmanların cevaplarından örnekler aşağıda sunulmuştur:

Bu konuyu okul bazında konuşmak zor. İdareciler var, öğretmenler var, sınıfın içi, sınıf dışı boyutu var, tanıdık boyutu var. B şahsı başarılı bir çocuksa davranışı görülmeyebiliyor. Birini seversiniz ya da ailesini tanırsınız falan. (PDR1)

Okulumu açıkçası ben çok adil bulmuyorum. Öğrenciler akademik olarak başarılı değil, bir şey almak istemiyorlar. Bu nedenle öğretmenlerine ekstra zorluk çıkartıyorlar. Öğretmenler de bunun vermiş olduğu durumla öğrencilere açıkçası çok adil yaklaşamayabiliyorlar. (PDR 5)

2. Okul Ortamındaki Adaletsiz Muameleler

Okul psikolojik danışmanlarına “Öğrenciler haksızlığa uğradıkları şikâyeti ile size geliyorlar mı? En çok hangi konulardan şikâyet ediyorlar?” sorusu ile “Siz öğrencilerin haksızlığa uğradığı durumlar gözlediniz mi? Ne tür durumlar bunlar? soruları sorulmuştur. Böylece öğrenciler ve okul psikolojik danışmanları tarafından adaletsiz olarak algılanan durumlar belirlenmeye çalışılmıştır. Analiz sonunda öğrencilerin haksızlık olarak dile getirdikleri durumlar ile okul psikolojik danışmanlarının gözledikleri adaletsiz uygulamalar arasında benzerlik olduğu tespit edilmiş ve bulgular aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 2.

Okul Ortamındaki Haksız Muameleler

Temalar	Alt temalar
Haksızlık	Kayırmacılık Kılık kıyafet Cep telefonu Sınav / ödev Önyargı Paydaşların tutum farklılığı Sağlıksız iletişim
Bilinçsizlik	Suistimal Sorumsuzluk

Tablo 2 de öğrencilerin dile getirdikleri ve okul psikolojik danışmanlarının gözledikleri adaletsiz durumlar yer almaktadır. Bazı öğrencilerin tanınmışları ya da başarılı olmaları nedeni ile kayırılmaları, bunun en bariz örneğinin kılık kıyafet konusunda yaşanması, cep telefonu kullanımı, sınavların zor olması ya da kopya olayları nedeni ile öğrencilerin hak ettikleri notu alamamaları, pek çok dersi zayıf olmasına rağmen ortalamayı tutturarak öğrencilerin sınıf geçmesi, öğretmenlerin önyargılı ve tutarsız davranışları adaletsiz durumlar olarak dile getirilmektedir. Okul psikolojik danışmanlarının cevaplarından örnekler aşağıda sunulmuştur.

En çok kılık kıyafete müdahale konusunda şikâyet alıyoruz. “Onu görüyor ama görmezden geliyor, beni gördüğü zaman müdahale ediyor” diyor Kayırılan çocuklar oluyor (PDR1)

Genelde not konusunda geliyorlar. Mesela arkadaşım kopya çaktı onu görmediler, o benden yüksek not aldı. Aslında ben daha çok çalışıyorum ama alamıyorum diyor (PDR2).

Geliyorlar, özellikle öğretmen tutumlarından geliyorlar. Öğretmenler arasında tutarlılık yok. Hatta aynı öğretmenin davranışları arasında farklı günlerde de tutarsızlıklar var (PDR11).

Okul psikoloji danışmanları şikâyet konusu olan bazı durumların öğrencilerin bakış açılarının farklı olması, okul kurallarını dikkate almamaları ya da suiistimal etmelerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Evet geliyorlar, suiistimal var kıyafet konusunda. Kızlar çok makyaj ve çok dikkat çekici yırtık kotlarla geliyorlar. İdare tepki gösteriyor. Öğrenci kıyafet konusundan şikâyet ederse “bu uyarı size daha önce de yapıldı mı? Siz kurallara uydunuz mu?” diye soruyorum. (PDR10)

Genellikle problemimiz “öğretmenim bana taktı”. Öğretmen dersin huzurunu, güvenliğini sağlamaya çalışıyor. Her sınıfta bunu bozan çocuklar oluyor, öğretmenlerde de kabul edelim bunu, bir önyargı ile çocuğa yaklaşma oluyor (PDR7).

Daha çok kılık kıyafette oldu ya da izin alma. İlk ders için geç kâğıdı alma konusunda geliyorlar. “İdareci bana vermedi” ya da “bana taktı beni önemsemedi” diye geliyorlar. Oradaki olay da şu, sürekli aynı hareketi yaptığı için öğrenci, alışkanlık haline geliyor idareci arkadaşlar fark ediyorlar. Ne yapıyor, geç kâğıdı vermeyebiliyor (PDR12)

Burada bir sondaj sorusu ile okul psikolojik danışmanlarına “Adaletsizliğe uğrayan/ uğradığını düşünen öğrenciler ne gibi tepkiler veriyorlar?” sorusu sorulmuştur.

Tablo 3.

Öğrencilerin Adaletsizliğe Verdikleri Tepkiler

Temalar	Alt temalar
Duygusal tepkiler	Öfke, çaresizlik, yılgınlık, mutsuzluk
Davranışsal tepkiler	Kendine zarar verme Okul eşyalarına zarar verme Öğretmene karşı gelme Dersi sabote etme Derse katılmama

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin adaletsizliğe yönelik duygusal ve davranışsal tepkileri olduğu gözlenmektedir. Adaletsiz bir durumla karşılaşan öğrenciler öfke, çaresizlik, yılgınlık ve mutsuzluk hissetmektedir. Öğrenciler bu duyguların etkisi ile kendine zarar verme, okul eşyalarına zarar verme, öğretmene meydan okuma ve tehdit etme, dersi sabote etme ve derse katılmama davranışları göstermektedir. Okul psikolojik danışmanlarının cümlelerinden örnekler aşağıda sunulmuştur.

Öğrenci haksızlığa uğradığını hissettiği anda yılgınlığı oluyor, gücü yetmediği zamanki çaresizlik (PDR1)

Kızgın olarak geliyor (PDR2)

Bizim öğrenciler genelde şiddete eğilimli öğrenciler. Sınıfta böyle bir durum yaşandığı zaman kendilerine zarar veriyorlar. (PDR5)

Genelde meydan okuyorlar, dolaylı olarak öğretmeni yıpratmaya başlıyorlar. Dersi dinlemiyor, arkadaşı ile konuşuyor sık sık uyarı alacak şekilde davranışlarda bulunuyor. (PDR6)

Öğrencilerin yaşadıkları adaletsiz bir durum karşısında okul psikolojik danışmanlarının neler yaptıklarını daha iyi anlayabilmek için “Öğrenci haksızlığa uğradığı şikâyeti ile geldiğinde ya da siz böyle bir durum gözlediğinizde neler yapıyorsunuz?” sorusu sorulmuştur.

Tablo 4.

Adaleti Sağlamaya Yönelik Tepkiler

Temalar	Alt temalar
Desteklemek	Kendini ifade etme Hak arama Arabuluculuk Yönetime bildirmek Öz değerlendirme

Tablo 4 incelendiğinde okul psikolojik danışmanlarının haksızlığa uğradığı şikâyeti ile gelen öğrencileri dinledikleri, duygu ve düşüncelerini ifade edip sakinleşmelerini sağladıkları belirlenmektedir. Ayrıca öğretmenleri ile konuşmaları ve haklarını aramaları için destekledikleri görülmektedir. Bu süreçte okul psikolojik danışmanlarından bazıları öğrenci ile öğretmen arasında arabulucu olmaktadır. Bazıları ise öğretmenlerle iletişime geçmekte yaşadıkları zorluklar, nedeniyle sorunu okul yöneticilerine bildirerek çözüm bulmaya çalışmaktadır. Okul psikolojik danışmanlarından bazıları yaşanan olayda öğrencinin de payı olabileceği düşüncesi ile öz değerlendirme yapmasını istemektedir. Okul danışmanlarının cümlelerinden örnekler aşağıda sunulmuştur.

“Yasal sınırlar içinde saygısızlık yapmadan ara hakkını” diyorum. (PDR1)

Özellikle öğretmenle ilgili bir şikâyet geldiğinde “Senin adına bunu idareye bildireceğim” diyorum. Şikâyete konu olan öğretmenle herhangi bir görüşme hiç yapmıyoruz, idareye bildiriyoruz, “idarenin sorumluluğu” diye düşünüyoruz. (PDR6)

Şikâyetle geldikleri zaman çocukları dinliyorum. Kesinlikle onlara taraf olmuyorum. Öğrenciden gelen dönütü öğretmen arkadaşımı kırmadan incitmeden çok uygun bir dille iletiyorum. Karşı tarafı da dinliyorum. Ondan sonraki süreçte de iki tarafa da uygun bir şekilde “ben de olayım, görüşmek ister misin?” diyorum yani arabuluculuk yapıyoruz (PDR8)

Duyularını paylaşıyorum, sakinleşmesi için onu dinliyorum. Ondan sonra yaşadığı olayla ilgili kendisine düşen payın ne olduğunu buldurmaya çalışıyorum ne yapmayı planladığını soruyorum, öğretmene yönlendiriyorum. Konuşmaya yönlendiriyorum (PDR11)

3. Okul Psikolojik Danışmanlarının Hak Savunuculuğu Görevi

Okul psikolojik danışmanlarına “Bir öğrenci okulda haksızlığa uğruyorsa onun hakkını kim savunmalı? Neden? Sorusu sorularak hak savunuculuğu görevi konusundaki görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 5.

Öğrenci Hak Savunuculuğu

Temalar	Alt temalar
Beceri	Öğrenci
Görev	Okul idaresi Sınıf rehber öğretmeni Rehber öğretmen

Tablo 5 incelendiğinde okul psikolojik danışmanlarının öncelikli olarak öğrencilerin kendi haklarını kendilerinin savunmaları gerektiği görüşünde oldukları belirlenmiştir. İkinci ağırlıklı görüş bu konunun sadece okul psikolojik danışmanı ile sınırlandırılmayacağı, öğrencilerin hakkının okul idaresi ve sınıf rehber öğretmenleri tarafından da savunulması gerektiği yönündedir. Okul psikolojik danışmanlarının bu konudaki görüşlerinden örnekler aşağıda sunulmuştur.

Kendisi savunmalı öncelikli olarak. Bizim rehber öğretmen olarak amacımız sorun çözme becerisini öğretmektir. (PDR9)

Bence ilk görev sınıf rehber öğretmeninde olmalı. Sınıf rehber öğretmeninin çözemediği bir noktada rehber öğretmen katılmalı (PDR7)

4. Okul Psikolojik Danışmanlarının Hak Savunuculuğu Görevine Bakış Açıları

Okul psikolojik danışmanlarına “Hak savunuculuğu rolü hakkında fikriniz var mı?” sorusu sorulmuş ve görüşme yapılan danışmanlardan hiçbirinin bu kavram hakkında net bir fikri olmadığı tespit edilmiştir. Kavram hakkında konuştuğundan sonra okul psikolojik danışmanları okulda yaptıkları çalışmalardan bazılarının hak savunuculuğu kapsamında olduğunu fark edip bu çalışmalardan örnekler vermişlerdir. Bu çalışmalar, gönüllü tercih danışmanlığı, ihtiyacı olan öğrencilere ücretsiz yemek ve ek ders imkânı, oryantasyon ve devamsızlığı azaltma çalışmaları, kaynaştırma öğrencilerine sunulan destek, veli görüşmeleri, denetimli serbestlik ve öğrencilerin kötüye kullanımı ile ilgili durumlarda yapılan müdahaleler şeklinde belirtilmiştir. Okul psikolojik danışmanlarının görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

Siz anlatınca anladım, hak savunuculuğu yapıyor muyum aslında. Özel ders alamayan öğrenciler için dersleri bitince kalıp konu anlatmasını ya da nöbet günlerinde ders anlatmasını rica ettiğim öğretmenler oldu, çok da işe yaradı. Eğer bu da hak savunuculuğa giriyorsa eğitim hakkı açısından, yapıyorum, destek olmaya çalışıyorum çocuklara (PDR2)

Bu konuda bilgim yok. Siz açıklayınca aslında yaptığımızı fark ettim. Mesela X şehirden bir öğrencimiz vardı. Çocuk 10. Sınıfta geliyor buraya fakat devamsızlık yapıyor, aile muzdarip. Veli hakkını bilmiyor. Aileyi çağırılıp dilekçe verdirdik, aile ve öğrenci ile görüşüp, çocuğun okula devamı sağladık (PDR4)

Ben en çok kaynaştırma öğrencilerinin hak savunuculuğunu yapmaya çalışıyorum. BEP hazırlamayıp uygulamayıp not vererek kaynaştırma öğrencisini sınıfta bırakan öğretmenler var. Bunlara karşı bayağı sesimi çıkarıyorum toplantılarda. (PDR14)

Okul psikolojik danışmanları zaman zaman öğretmenlerin de haklarını savunduklarını belirtmişlerdir. Velilerin haksız talep ve şikayetleri yanında özellikle parçalanmış ailelerden gelen ve akademik başarısı düşük öğrencilerin empatik ve iyi niyetli davranan öğretmenlere yönelik haksız muamelelerinden söz etmişlerdir. Cevaplardan örnekler aşağıda sunulmuştur

Öğretmen arkadaşlar da başvuruyor bize. Onlar da adaletsizliğe uğradıklarını hissediyorlar. Mesela, öğretmen arkadaş veli ile sıkıntı yaşayabiliyor. En son not konusunda bir sıkıntı yaşadık arkadaşımız. Çocuk yazılıdan düşük not almış. Veli öğretmen arkadaşına bağıyordu, ben şahit oldum. Ve biz o veliyi BİMER’e şikayet ettirdik (PDR2)

Ders de işledi, sohbetini de etti, bireysel de ilgilendi. Fakat ders olarak da davranış boyutunda da karşılığını alamadı. Doğrusunu bilmiyor çocuk. O öğretmen tükenmişlik hissetti, çok üzüntü yaşadı. Çocuklara söylüyorum, mümkün olduğunca sakin şekilde tepki veriyorum. Ama anlamıyorlar hatalarını (PDR5)

Okul psikolojik danışmanlarına “Hak savunuculuğu görevini yerine getirmek ister miydiniz?” sorusu sorulmuştur Okul danışmanları “hak savunuculuğu” olarak nitelenen bir görevi yerine getirmek konusundaki kaygılarını paylaşmışlardır.

Tablo 6.

Hak Savunuculuğu Engelleri

Hak savunuculuğu engelleri	
	Destek görmeme endişesi
	Denge sağlayamama endişesi
	Beceri geliştirme
	Sorumluluk kazandırma

Tablo 6 incelendiğinde okul psikolojik danışmanlarının adaletsiz durumlara karşı çıktıklarında üst makamlardan yeterince destek alamamaları yanında öğretmenlerle öğrenciler arasında denge sağlamanın zorluğu nedeni ile hak savunuculuğu görevini yerine getirme konusunda tereddütlü oldukları fark edilmektedir. Ayrıca okul psikolojik danışmanları PDR hizmetlerinin öğrenciye sorumluluk kazandırdığını ve problem çözme becerisi geliştirdiğini bu nedenle öğrenci adına "hak savunuculuğu" yapmayı doğru bulmadıklarını belirtmişlerdir. Okul psikolojik danışmanlarının görüşlerinden örnekler aşağıda sunulmuştur.

Mesela. taciz, şiddet olunca bildirmemiz gerektiğini anlatıp, çocuk olmaz dese de bildiriyoruz. Fakat üst makamlarda çaresizlik yaşıyoruz. Elini taşın altına koyma noktasında kimse karışmıyor. (PDR1)

Rehber öğretmenin işi zor, dengeyi bulmak önemli. (PDR9)

Çocuğu savunmak değil de kendini savunmayı öğretmeliyiz. Sonuçta çocuk da kendince haklı, çocuğun da hakları var. O hakları ona bildirerek kendini savunmasını sağlamak daha mantıklı geliyor. Kendini savunmayı öğretmek bakış açısını değiştirir ve kendine özgüven kazandırır (PDR3)

Yardıma ihtiyacı olana yardım ediyoruz ama bunu hak savunuculuğu gibi bir kalıba koymak, netleştirmek ileride sorunlara sebep olabilir diye düşünüyorum. Birini savununca buradaki insani ilişkilerimiz bozulur (PDR13)

Okul psikolojik danışmanlarının hak savunuculuğu görevine ilişkin kaygılarını daha iyi anlayabilmek için "Hak savunuculuğu yaptığınızda ne gibi tepkiler alıyorsunuz?" sorusu sorulmuştur.

Tablo 7.

Hak Savunuculuğa Yönelik Tepkiler

Temalar	Alt temalar
Olumlu tepki	Güven Birlikte geçirilen zaman İyi niyet ve çaba
Olumsuz tepki	Eleştiri

Tablo 7 incelendiğinde okul psikolojik danışmanlarının hak savunuculuğu yaptıklarında olumlu ve olumsuz tepkiler aldıkları gözlenmektedir. Öğrenci ve öğretmenlerden alınan olumlu tepkilerle aralarındaki güven ilişkisi güçlenmektedir. Ayrıca okul psikolojik danışmanının okuldaki görev süresi ve alandaki tecrübesi, öğretmenlerle kurduğu iletişimin kalitesi ve aralarındaki güven bağı hak savunuculuğunun iyi niyetli bir çaba olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır Okul psikolojik danışmanlarının görüşlerinden örnekler aşağıda sunulmuştur.

Bence çocukların çok gelmesinin sebebi de bu, güveniyorlar, önemsendiklerini biliyorlar. Çocukların kendilerini ifade etmeleri ve haklarını savunmaları konusunda destek olmaları için toplantılarda öğretmen arkadaşlardan yardım istiyoruz. Destek de görüyorum. Yıllardır burada olmanın getirdiği bir şey de var. Gelenler hep ortama uyum sağlıyorlar (PDR2)

Öğretmen sizdeki iyi niyet ve çabayı görürse destek oluyor. Öğretmenle kurulan iletişim, ilişki önemli. Birlikte geçirilen zaman arttıkça ilişkinin kalitesi artıyor (PDR10)

Okul psikolojik danışmanları, genç ve alanda tecrübesiz olmaları yanında öğretmenlerin kişilik yapılarının katı ve iletişime kapalı olduğu durumlarda zorluk yaşayabildiklerini dile getirmişlerdir. Olumsuz tepki aldığını belirten bir okul psikolojik danışmanını görüşlerinden örnek aşağıda sunulmuştur

Öğrencinin hakkını bir öğretmene ya da idareye karşı savunduğunuzda sizi bir çıkıntı olarak görebilirler, bu da çok biliyor diye tepkiler olabileceğini düşünüyorum. Notlarla ilgili bazı hocalarla hiç konuşulmuyor, sizi kendi işine hiç karıştırmıyor. (PDR14)

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma okul psikolojik danışmanlarının okulda adaletin üç bileşeni olan dağıtım, etkileşim ve süreç adaleti bağlamında okuldaki hak savunuculuğu görevlerine ilişkin algılarını belirlemek amacı ile yapılmıştır. Çalışmaya katılan okul psikolojik danışmanlarının bir bölümü okullarını adil bir ortam olarak tanımlamışlar, adaletin sağlanmasında okul müdürlerinin ve öğretmenlerin demokratik ve iletişime açık tutumlarının payı olduğunu belirtmişlerdir. Okul ortamlarının adil olmadığını dile getiren okul psikolojik danışmanları ise kuralların uygulanmasındaki tutarsızlıklardan, sağlıksız iletişimden ve ayrımcı uygulamalardan söz etmişlerdir. Okul psikolojik danışmanları kendi gözlemleri yanında, öğrencilerin kılık kıyafet, not, cep telefonu kullanımı, iletişim sorunları, öğretmen ve idarecilerin olumsuz ve ayrımcı tutumları gibi şikayetlerle rehberlik servisine baş vurduklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin bildirdikleri şikayetler sınıfta adaletin üç boyutu olan dağıtım, süreç ve etkileşim adaleti kavramını (Paulsel ve Chory-Assad, 2005 ve Chory, 2007) akla getirmektedir. Bu bulgu Tarhan'ın (2018) araştırmasında öğrencilerin okullarında yaşadıklarını belirttikleri adaletsizliklere verdikleri örneklerle; not, okul/egitim malzemeleri (dağıtım adalet), kıyafet, okul kuralları (süreç adalet) ve iletişimsizlik, kayırma (etkileşim adalet) ile benzerlik göstermektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin okullarda yaşadıkları adaletsiz uygulamalar konusunda, okul psikolojik danışmanları ile öğrencilerin benzer görüşlere sahip oldukları söylenebilir.

Okul psikolojik danışmanları tarafından bildirilen temel şikâyet konusu kılık kıyafettir. Öğrencilerin, velilerinin görüşü alınarak yarı serbest (sadece okul tişörtü) ya da okul öğrenci meclisinin önerisi ile haftanın bazı günleri serbest kıyafet (örn. cuma) giymelerine izin verilmesine rağmen öğrencilerin bu kuralları dikkate almama eğilimde oldukları ifade edilmiştir. Okul kıyafeti konusunda ülkemizde yapılan çeşitli çalışmalar mevcuttur. Uğurlu ve diğ. (2015) öğretmen, öğrenci ve velilerin serbest kıyafet uygulaması hakkında olumsuz görüşlere sahip olduklarını, Kapucu ve Sezgin (2015) öğrencilerin çoğunun serbest kıyafet istemesine karşın, diğer paydaşların çoğunun okul üniformasını desteklediğini, Demir ve Köse (2017) öğrencilerin bir bölümünün serbest kıyafet uygulamasına olumlu, bir bölümünün olumsuz baktıklarını tespit etmiştir.

Öğretmen, öğrenci ve velilerin farklı görüşlere sahip oldukları serbest kıyafet konusunun öğrenciler arasında adaletsizliğe ve okulda disiplin sorunlarına neden olduğu söylenebilir. Şikâyet konularının öğrencilerin kurallara uymama eğilimi, kuralları yanlış anlama ya da bakış açılarındaki farklılıklardan kaynaklandığını dile getiren okul psikolojik danışmanları da mevcuttur. Bu noktada bireyin gerçeğini oluşturan fenomenolojik algı gündeme gelmekte, olayın gerçekliği değil çocuğun o durumu nasıl algıladığı önemli olmaktadır. Bu nedenle öğrencilere okul kuralları, okulda uygulanan ödül-ceza ve sınıf geçme yönetmelikleri hakkında bilgi verilmeli, davranışlarının sorumluluğunu almalarını ve kendileri ile ilgili farkındalık geliştirmelerini sağlayıcı rehberlik etkinlikleri düzenlenmelidir. Böylece yanlış anlama ve algılamaların önüne geçilebilir, bakış açıları zenginleştirilerek öğrencilerin problem tutum ve davranışları ortadan kaldırılabılır.

Okul psikolojik danışmanları haksızlığa uğradığı şikâyeti ile gelen öğrencileri kendini ifade etmesini sağlayarak sakinleştirmek, okul kurallarını ve bu konudaki sorumluluklarını hatırlatmak, öğretmeni ile görüşmesi için yönlendirmek, söz konusu öğretmenle görüşmek ya da durumu idareye bildirmek gibi müdahale yöntemleri uygulamaktadırlar. Bu müdahale yöntemlerinden hangisinin seçildiği okulun yapısı, öğretmenin iletişime açık olup olmaması, okul psikolojik danışmanının yaşı ve deneyimi doğrultusunda değişmektedir. Okul ikliminin katı olduğu, öğretmenlerin yaş ve kıdemlerinin fazla olduğu, öğrenci başarısızlığının ve davranış problemlerinin yoğun olarak yaşandığı okullarda, okul psikolojik danışmanlarının öğretmenlerle iletişime geçemedikleri ve konuyu idareye bildirerek çözüm yolu aradıkları belirlenmiştir. Diğer taraftan okul iklimi demokratik olduğunda okul psikolojik danışmanlarının hak savunuculuğu çabalarının daha kolay kabul edildiği, insiyatif kullanmalarına imkân verildiği ve her yaş ve kıdemdeki öğretmenle sağlıklı iletişim kurulabildiği tespit edilmiştir.

Okul psikolojik danışmanları toplantılarda öğrencilerin yaşadıkları mağduriyetleri dile getirdiklerini, öğrencilerin karşılaştıkları haksız uygulamalara karşı okul ortamlarının onlara sağladığı imkanlar ölçüsünde mücadele ettiklerini vurgulamışlardır. Tarhan'ın (2017) araştırmasına göre rehber öğretmenlerin okullarında ihtiyaç duyulduğunu düşündükleri ilk üç görev sırası ile; toplantılara katılıp görüş bildirmek, bireysel rehberlik hizmetlerini alanın ilke ve standartlarına uygun biçimde yürütmek ve bireyi tanıma etkinliklerini yürütmektir. Bu bulgu okul psikolojik danışmanlarının hak savunuculuğu rollerini yerine getirmeleri açısından önemlidir. Okul psikolojik danışmanlarının toplantılara katılarak okuldaki adaletli /adaletsiz uygulamalar konusunda bilgi vermesi, öğretmen, idareci ve hatta velilerin bu konuda farkındalık geliştirmesine neden olabilir. Hak savunuculuğu yapabilmek için ilk planda öğrenciyi, ailesini, içinde bulunduğu şartları ve eğitimine engel oluşturabilecek riskleri tanımanın gerekli olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle öğrenciyi tanıma çalışmalarının içeriği genişletilmeli ve mutlaka sınıf rehber öğretmenlerinin bu çalışmalara aktif katılımı sağlanmalıdır. Böylece çocukla ilgili herkesin tutum ve davranışlarını gözden geçirerek çocuğun yüksek yararı için iş birliği yapması sağlanabilir.

Okulda adaletsiz bir uygulama ile karşılaştığını düşünen öğrenciler öfke, çaresizlik, kızgınlık ve mutsuzluk hissetmektedirler. Okul psikolojik danışmanlarına gelerek sorunların dile getirenler olduğu gibi sözel ve davranışsal olarak saldırgan tepkiler verenler de mevcuttur. Saldırgan tepkiler öğrencinin kendisine yönelik zarar verme davranışı yanında öğretmene, ders ortamına ya da okul eşyalarına yönelik zarar verme şeklinde de gözlenebilmektedir. Bu bulgu Horan, Chory ve Goodboy (2010) ve Tarhan'ın (2018) araştırma bulguları ile tutarlıdır. Her iki araştırma sonucunda da öğrencilerin yaşadıkları adaletsiz durum karşısında üzüntü, öfke, çaresizlik, kaygı, kin ve nefret gibi olumsuz duygular, okuldan soğuma ve okula gitmek istememe gibi eğitim sürecini olumsuz etkileyecek tutumlar sergiledikleri tespit edilmiştir. Bastırılan olumsuz duyguların öfke ve kaygının artmasına, psikosomatik semptomlara ve sosyal uyumsuzluklara yol açma ihtimali yüksektir. Bu nedenle öğrencilerin duygu ve düşüncelerini sağlıklı bir şekilde ifade etmelerini sağlayacak eğitimler verilmeli, ayrıca yaşadıkları haksız muameleleri dile getirmelerini sağlayacak ve çözüm yolu bulacak güçlü ve tarafsız mekanizmalar oluşturulmalıdır.

Okul psikolojik danışmanlarına göre adaletsiz bir uygulama ile karşılaşan öğrenci kendi hakkını savunmalıdır. Okul psikolojik danışmanları görevlerinin öğrenciye problem çözme becerisini öğretmek ve bu süreçte destek vermek olduğu görüşündedirler. Benzer şekilde Field ve Baker'a (2004) göre okul danışmanları öğrencilere kendini savunma becerilerini öğretmek onları güçlendirmeyi hedefler, böylece öğrencilerin gelecekte karşılaşılabilecekleri akademik, duygusal ve sosyal problemleri aşmak için bir referans çerçevesi geliştirebilmelerini sağlarlar. Hatta öğrencilerin kariyer planlarında önemli rol oynarlar (Martin, 2002). Bu bakış açısı alanyazında gelişimsel savunuculuk olarak tanımlanmakta, öğrencilerin sahip oldukları bilgi, beceri ve tutumları güçlendirerek sağlıklı gelişmelerini desteklemeyi kapsamaktadır (Galassi ve Akos, 2004).

Okul psikolojik danışmanları "hak savunuculuğu" konusunda teorik bilgiye sahip olmamalarına rağmen PDR alanının mesleki ve etik ilkeleri doğrultusunda öğrencilere hizmet sunduklarını ifade etmişlerdir. Ekonomik zorluklar içindeki öğrencilerin eğitime ulaşmalarını kolaylaştırmak, kaynaştırma öğrencilerinin uygun eğitimi almalarını sağlamak, öğrencinin okula devamı ve başarısı için veli görüşmeleri yapmak gibi çalışmalarını hak savunuculuğu kapsamında değerlendirmişlerdir. Alanyazında öğrenci savunucusu olarak eğitim ekibinin içinde yer alan okul danışmanlarının öğretmen, yönetici, aile ve toplu kuruluşları ile işbirliği içinde öğrencilerin akademik, mesleki ve kişilik gelişimine yardımcı olması gerektiği ileri sürülmektedir (ASCA, 1997; Field ve Baker, 2004; Baker, Robichaud, Westforth Dietrich, Wells ve Schreck, 2009). Okul psikolojik danışmanları, zaman zaman öğretmenlerin de haksız muamele ile karşılaştıklarını, veliler ya da öğrenciler tarafından zor durumda bırakıldıklarını belirtmiştir. Böyle bir durumda öğretmenleri dinledikleri ve haklarını savunmaları için destek olduklarını ifade etmiştir. Dixon ve ark. (2010) okul danışmanlarının hak savunuculuğu faaliyetleri kapsamında ebeveynler ve öğretmenler adına da savunuculuk yapabileceklerini vurgulamıştır.

Okul psikolojik danışmanlarının mağdur öğrencilerin yanında olup sorunu çözmek için mücadele etmekle birlikte hak savunuculuğu kavramına pek sıcak bakmadıkları belirlenmiştir. Bunun nedeninin hak savunuculuğunun genel olarak taraf tutmak gibi algılanması ve okuldaki dengeleri korumak adına bu kavramdan uzak durulması olduğu düşünülmektedir. Ayrıca okul danışmanlarının adaletsiz durumlara ya da sorunlara çözüm ararken öğrenci ile öğretmen arasında arabulucu olma gayretlerine özellikle vurgu yaptıkları fark edilmiştir. Bunun iki nedeni olduğu düşünülmektedir. Birincisi öğrencinin şikâyet ettiği konuda aslında kendisinin haksız olduğuna ilişkin örnekler yaşamış olmaları, ikincisi ise diğer öğretmenlerle aralarında bir denge sağlama yönündeki çabalarıdır. Okul psikolojik danışmanlarının bu tutumu Bemak ve Chung'ın (2008) "iyi çocuk olma sendromu" olarak adlandırdıkları bir danışman tutumunu akla getirmektedir. İyi çocuk olma sendromundaki danışmanlar okulda kimse ile çatışmaya girmeyen, herkese saygılı davranan, arabuluculuk yapan, uyumlu çalışılan bireyler olarak görülme eğilimindedirler. Bu durum okul psikolojik danışmanlarının görevlerini gereği gibi yapmalarının önünde engel oluşturabilir. O nedenle okul psikolojik danışmanlarının görevlerini yaparken hak savunuculukta önemli beceriler olan iletişim, iş birliği, problemi belirleme, problemi çözme ve organizasyon becerilerini daha aktif olarak kullanmaları gereklidir (Trusty ve Brown, 2005)

Okul psikolojik danışmanlarının savunuculuk çabalarında zorluklarla karşılaştıkları bazı konular vardır. Bunlardan biri kaynaştırma uygulamaları diğeri de çocukların kötüye kullanımınıdır. Sınıfların kalabalık olması, öğretmenlerin özel eğitim konusundaki bilgilerinin yetersizliği, yöneltme ve yerleştirme sürecindeki hatalar gibi nedenlerle kaynaştırma öğrencileri eğitimin hemen her kademesinde zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Çocuklara yönelik işlenen cinsel suçları bildirme ve önleme çalışmaları ise önyargılar, kültürel değerler, ailenin mahremiyeti ya da yasal süreçlerin takibinin zorluğu nedeni ile zaman zaman sonuçsuz kalmaktadır. Haylı ve Durmuş (2005) okul psikolojik danışmanlarının çözüm sağlayacak yetki ve sorumluluklara sahip olmamalarına ve çalıştıkları kurumlarca desteklenmemelerine rağmen cinsel istismarı vakalarında önemli görevler üslenmeleri beklendiğinden söz etmektedir. Ayrıca eğitim politikaları oluşturulurken okul psikolojik danışmanlarının görüşlerinin alınmaması onları bir ölçüde eğitim sürecinin dışına doğru itmektedir. Öğrenci sayısının fazlalığı ile kıyaslandığında çok az sayıda okul psikolojik danışmanı görev yapmakta, sorunların çözümünde veli desteği günden güne azalmakta, 1-7 sınıf düzeyinde ders programında rehberlik saatinin olmaması öğrencilere ulaşmayı güçleştirmektedir. Buna rağmen okul psikolojik danışmanları tüm öğrencileri tanıması, tüm sorunları çözmesi gibi ütopyik bir görev beklentisi ile karşılaşmakta ve başarısız olarak nitelenmektedir. Sayılan nedenlerden ötürü çabalarının sistem içinde tıkanması okul psikolojik danışmanlarının çaresiz hissetmesine neden olmakta ve hak savunuculuğu konusundaki motivasyonlarını düşürmektedir. Trusty ve Brown (2005) okul psikolojik danışmanlarının bazı durumlarda çözüm üretemeyeceklerini bilerek kendilerini tükenmişliğe karşı korumak için çaba göstermeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Belki de bu nedenle okul psikolojik danışmanları hak savunuculuğunun sadece kendi görevleri olmadığını, öğrenci ile daha yakın iletişim

içinde olan sınıf rehber öğretmenlerinin ve okuldaki tüm süreçlerden sorumlu olan yöneticilerin öncelikli görevi olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu bulgu alan yazın tarafından desteklenmektedir. Okul psikolojik danışmanlarının eğitim süreçlerinde hak savunuculuğu konusunda gerekli bilgi ve becerileri edinmemiş olmaları (Toporek,2000; Field ve Baker,2004) yanında psikolojik danışma sürecinin bireyin iç dünyasına yönelik olması gerektiği yönündeki klasik yaklaşımın etkisi ile hak savunuculuğu görevi ihmal edilmektedir (Erkan, 2017). Ayrıca meslek kuruluşlarının desteklememesi hatta toplumda siyasal bir eylem olarak değerlendirilmesi hak savunuculuğunun PDR alanında yeterli ilgiyi görmesine engel olmaktadır (Erkan, 2017; Keklik, 2010).

Hak savunuculuğu konusu incelenirken psikolojik danışmanların okuldaki varoluş mücadelesi de göz önüne alınmalıdır. Okul psikolojik danışmanları okuldaki konumlarını korumak, mesleki kimliklerini bir yönetici ya da öğretmen kimliği ile birleştirmeden okul topluluğunun aktif bir üyesi olma mücadelesi vermek durumundadırlar (Field ve Baker,2004). Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısındaki hızlı değişimlere ve eğitim sistemindeki tüm zorluklara rağmen, PDR alanı çalışanlarının önemli derecelerde hak savunuculuğu yaptıkları (Keklik, 2010), 21. yy. da kendilerini okul sisteminin önemli bir parçası olarak görmeleri gerektiği vurgulanmaktadır (Yalçın, 2006). Okul danışmanları değişim liderleri, iş birliği sağlayıcıları ve hak savunucuları olarak yeni iletişim yolları oluşturmak, sistemsel değişimlerin, eğitimsel düzenlemelerin, sosyal ve ekonomik küreselleşmenin temsilci olmak durumundadırlar (Dahir, 2009). Bu nedenle okul danışmanları tüm öğrenciler için akademik başarıyı engelleyen sistemik engelleri ve diğer faktörleri en iyi şekilde değerlendirebilecek konumdadırlar (Martin, 2002). Okulda yaşananları daha çabuk duyan, öğrenciyi, öğretmeni ve veliyi okuldaki herhangi birinden daha iyi anlayan okul danışmanları, gelişimsel okul programları ile hakkaniyet, erişim ve destek hizmetlerine dikkat çektiklerinde öğrencilerin başarısını teşvik etmiş olurlar (House ve Hayes, 2002). Öğrenci öğretmen, yönetici, ebeveyn ve toplumun diğer üyeleri ile iş birliği içinde çalışarak öğrencilerin akademik, kariyer ve kişisel-sosyal yeterliliklerinin geliştirilmesi, farklılıklara değer verilmesi ve güçlendirilmesi böylece sosyal adalete bağlılığın artmasını sağlarlar (Galassi ve Akos,2004). Burada önemli ve gerekli olan okul psikolojik danışmanlarında savunuculuk yeterliliği geliştirmektir. Savunuculuk yeterliliği, savunuculuğu etik ve etkili bir şekilde yürütme bilgisi, becerisi ve anlayışı olarak değerlendirilebilir (Toporek, Lewis ve Crethar 2009). Bu nedenle okul psikolojik danışmanlarının hizmet öncesi eğitim sürecinde hak savunuculuğunun temel felsefesi, konusu, sınırları, müdahale yöntemleri konusunda bilgi ve beceri edinmeleri önemlidir. Göreve başladıktan sonra okul PDR servisi programlarını hazırlarken okulda yaşanabilecek adaletsiz durumlar konusunda farkındalık oluşturabilecek etkinliklere yer vermesi, bu programların öğrenciler kadar idareci, öğretmen ve velileri de kapsayıcı etkinlikleri içermesi adaletli uygulamaları destekleyecektir denebilir.

Hak savunuculuğu konusunda yapılacak diğer çalışmalar için şunlar önerilebilir;

- Okul psikolojik danışmanlarının Okul PDR programlarında öğrencilerin karşılaştığı/ karşılaşabileceği adil olmayan uygulamaların nasıl belirleneceği ve nasıl müdahale edilebileceği konusuna yer verip vermedikleri araştırılabilir
- Okul psikolojik danışmanlarının hak savunuculuğu kavramını tanımaları ve görev alanları içinde olduğunu fark ettirecek nitel ve nitel çalışmalar yapılabilir
- Özel okulda çalışan okul psikolojik danışmanları ile devlet okulunda çalışanlar hak savunuculuğu çalışmaları ve bu konuda gördükleri destek açısından karşılaştırılabilir.

Etik Kurul Onayı: Bu alışma için etik kurul onayı Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Etik Kurulu'ndan alınmıştır. (Ref.=2020-SBB-0016)

Bilgilendirilmiş Onam: Katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Hakem değerlendirmesi: Dış hakem değerlendirmesi.

ıkar atışması: Yazarlar herhangi bir çıkar atışması beyan etmemiştir.

Finansal Açıklama: Yazarlar bu çalışmanın herhangi bir finansal destek almadığını beyan etmişlerdir.

Kaynaklar

- ASCA (2012). *The ASCA National Model: A framework for school counselling programs* (3rd ed.). Alexandria, VA: Author.
- Bailey, D.F., Getch, Y.Q., & Chen-Hayes, S.F. (2003). Professional school counselors as social and academic advocates. In B. T. Erford (Ed.), *Transforming the school counseling profession* (pp. 411-434). Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice-Hall.
- Baker, S.B., Robichaud, T.A., Westforth Dietrich, V.C., Wells, S.C., & Schreck, R.E. (2009). School counselor consultation: a pathway to advocacy, collaboration, and leadership. *Professional School Counseling*, 12(3), 200-206.
https://www.jstor.org/stable/42732777?seq=1#metadata_info_tab_contents
- Bemak, F., & Chung, R.C.Y. (2005). Advocacy as a critical role for urban school counselors: working toward equity and social justice. *Professional School Counseling In Urban Settings*, 8 (3), 196-202.
<https://www.jstor.org/stable/42732459>
- CACREP (2019). *Core standards for rehabilitation counselor education programs*.
<https://www.cacrep.org/directory/>
- Chory, R.M. (2007). Enhancing student perceptions of fairness: the relationship between instructor credibility and classroom justice. *Communication Education*, 56(1), 89-105. <http://dx.doi.org/10.1080/03634520600994300>
- Chory-Assad, R.M., & Paulsel, M.L. (2004). Classroom justice: student aggression and resistance as reactions to perceived unfairness. *Communication Education*, 53(3), 253-273.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0363452042000265189>
- Cropanzano, R. ve Greenberg, J. (1997). Progress in organizational justice: Tunneling through the maze. *International Review of Industrial and Organizational Psychology*, 12, 317-372.
https://www.researchgate.net/publication/261286563_Progress_in_Organizational_Justice_Tunneling_Through_the_Maze
- Creswell, J.W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri* (4. Baskı). M.Bütün ve S.B. Demir (Çev. Edt.). Siyasal Kitabevi
- Colquitt, J.A., Greenberg, J., & Zapata-Phelan, C.P. (2005). What is organizational justice? A historical review. In J. Greenberg & J. A. Colquitt (Eds.), *Handbook of Organizational Justice*. USA: Lawrence Erlbaum Associates.
- Dahir, C.A. (2009). School counselling in the 21st century: where lies the future? *Journal of Counselling & Development*, 87, 3-5.
- Demir, E. ve Köse, M. (2017). Okullarda kıyafet serbestliğine ilişkin öğrenci görüşleri. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 3(2), 159-176.
- Denzin, N.K., & Lincoln, Y.S. (1998). *The landscape of qualitative research: theories and issues*. Sage.
- Dixon, A.L, Tucker, C., & Clark, M. A. (2010). Integrating social justice advocacy with national standards of practice: implications for school counselor education. *Counselor Education & Supervision*, 50, 103-118.
- Erkan, S. (2017). *Psikolojik danışma ve rehberlikte program geliştirme*. Pegem Akademi
- Field, J.E., & Baker, S. (2004). Defining and examining school counselor advocacy. *Professional School Counseling*, 8(1), 56-63.
- Galassi, J.P., & Akos, P. (2004). Developmental advocacy: twenty-first century *School Counseling*. *Journal of Counselling & Development*, 82, 146-157.
- Green, E.J., McCollum, V.C., & Hays, D.G. (2008). Teaching advocacy counselling within a social justice framework: implications for school ccounselors and educators. *Journal for Social Action in Counselling and Psychology*, 1(2), 14-30.
- Gökmen, G. (2020). The role of school counselor in inclusive education: advocacy. *Journal of Inclusive Education in Research and Practice*, 1(1), 55-73.
- Gültekin, F. (2004). Bir savunucu olarak okul psikolojik danışmanı. *Eurasian Journal of Educational Research*, 4(15), 56-65.
- Hall, R.V., & Houten, R.V. (1983). *Managing behavior, behavior modification: The measurement of behavior*. Austin: Pro-ed.
- Haylı, R.G. ve Durmuş, E. (2015). *Cinsel istismar vakalarında rehber öğretmenin rolü*. 20. Ergen Günleri Konferansı, Malatya.
https://www.researchgate.net/publication/322197123_Cinsel_Istismar_Vakalarinda_Rehber_Ogretmenin_Rolu
- Horan, S.M., Chory, R.M., & Goodboy, A.K. (2010). Understanding students' classroom justice experiences and responses. *Journal Communication Education*, 59(4), 453-474.
- House, R.M., & Hayes, R.L. (2002). School ccounselors: becoming key players in school reform. *Professional School Counseling*, 5(4), 249-256. <http://www.biomedsearch.com/article/School-ccounselors-becoming-key-players/86059885.html>

- House, R.M., & Martin, P.J. (1998). Advocating for better futures for all students: A new vision for school counsellors. *Education*, 119, 284-91.
- House, M.R., & Sears, S.J. (2002). Preparing school ccounsellors to be leaders and advocates: A critical need in the new millennium. *Theory into Practice*, 41(3), 154-162. doi:10.1207/s15430421tip4103_3
- Kağnıcı, D. Y. (2017). Suriyeli mülteci çocukların kültürel uyum sürecinde okul psikolojik danışmanlarına düşen rol ve sorumluluklar. *İlköğretim Online*, 16(4), 1768-1776. <http://ilkogretim-online.org.tr> doi: 10.17051/ilkonline.2017.342990
- Kapucu, S. ve Sezgin, F. (2015). Liselerde serbest kıyafet uygulamasının çok perspektifli analizi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(5), 681-704, <http://dx.doi.org/10.14527/pegegog.2015.037>.
- Keklik, İ. (2010). Psikolojik danışma alanının hak savunuculuğu bağlamında birey ötesi sorumlulukları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (33), 89-99.
- Kepekçioğlu, E. S. (2015). Üniversite öğrencilerinin öğretim elemanlarının inanılabilirliği algısı ve sınıfta adalet algısı arasındaki ilişki (Yayınlanmamış doktora tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Köse, A. (2015). Okul psikolojik danışmasında liderlik araştırmaları için yeni bir analitik çerçeve: dağıtımcı liderlik. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(43) 137-146.
- Lewis, J.A., Ratts, M.J., Paladino, D.A., & Toporek, R.L. (2011). Social justice counselling and advocacy: Developing new leadership roles and competencies. *Journal for Social Action in Counselling and Psychology*, 3(1), 5-16.
- Martin, P.J. (2002) Transforming school counselling: a national perspective. *Theory into Practice*, 41(3), 148-153, doi: 10.1207/s15430421tip4103_2
- Miles, M.B. ve Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. London: Sage.
- MYK (2017). *Ulusal meslek standardı okul psikolojik danışmanı seviye 7*. Mesleki Yeterlilik Kurumu. Ankara.
- Nazlı, S. (2007). Psikolojik danışmanların değişen rollerini algılayışları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (18), 1-17.
- ÖERHGM (2018). Rehberlik hizmetleri plan hazırlama kitapçığı. Ankara: MEB file:///C:/Users/hp/Desktop/Haksavunuculuğu/Eğitim%20ve%20bilim/01135552_rehberlik_plan_hazirlama_kitap_cigi.pdf
- Paulsel, M.L., & Chory-Assad, R.M. (2005). Perceptions of instructor interactional justice as a predictor of student resistance. *Communication Research Reports*, 22, 283-291.
- Patton, M.Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. M. Bütün ve S.B. Demir (Çev. Edt.), Pegem Akademi
- Spencer, L., & Ritchie, J. (2012). In pursuit of quality. In D. Harper and A.R. Thompson (Eds.) *Qualitative research methods in mental health and psychotherapy* (pp. 227-242). Willey -Blackwell
- Stone, C., & Clark, M. (2001). School ccounsellors and principals: Partners in support of academic achievement. *NASSP Bulletin*, 85(624), 46-53.
- Svec, H. (1987). Youth advocacy and high school dropout. *The High School Journal*, 70(4) 185-192.
- Tarhan, S. (2017). İhtiyaç, yeterlik ve mesleki doyum bağlamında rehber öğretmenlerin görev algıları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(3), 1385- 1408.
- Tarhan, S. (2018). Turkish secondary education students' perceptions of justice and their experiences of injustice. *Journal of Education and Learning*, 7(2), 247-260. doi:10.5539/jel.v7n2p247 <http://doi.org/10.5539/jel.v7n2p247>
- Toporek, R.L., Lewis, J.A., & Crethar, H.C. (2009). Promoting systemic change through the ACA advocacy competencies. *Journal of Counselling and Development*, 87(3), 260-268.
- Trusty, J. ve Brown, D. (2005). Advocacy competencies for professional school counsellors. *Professional School Counselling*, 8 (3), 259- 265.
- Uğurlu, C.T., Doğan, S., Toğçu, İ. ve Demir, A. (2015). Serbest kıyafet uygulaması: Kim ne söyledi? *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 21(2), 213-246.
- Yalçın, İ. (2006). 21.yy da psikolojik danışman. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39(1), 117-133.
- Yeşilyaprak, B. (2013). *21.yüzyılda eğitimde rehberlik hizmetleri*. Nobel Yayınevi
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yazar

Sinem TARHAN
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık,
Yüksek Öğretim

İletişim

Doç. Dr. Sinem TARHAN
Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Kutlubey Kampüsü 74100 Bartın
E-mail: tarhansinem@gmail.com